

Skriften og væggen

Samtale med Poul Gernes og Georg Jansen

Ved Vagn Skovgaard-Petersen og Peder Skyum-Nielsen

I 1983 mødtes professor Poul Gernes og Georg Jansen ved et tilfælde på Marielyst Skole i Gladsaxe. Billedkunstneren Poul Gernes (født 1925) befandt sig på skolen for at udsmykke og forny nogle store rum. Kalligrafen Georg Jansen (født 1923) var der for at fortælle nogle børn om, hvordan man skriver skønskrift. – Det blev begyndelsen til et langt og frugtbart samarbejde mellem to vidt forskellige personligheder. Et samarbejde som indtil nu har fornyet miljøet på et dusin uddannelsessteder – i sig selv et stykke moderne uddannelseshistorie.

– Det der er galt, er at så mange af skolemiljøerne er åndssvage, begynder Poul Gernes. – Arkitekterne afleverer for tiden nærmest nødtørftsrum. De er helt farveløse. Og egner sig slet ikke til den funktion, de skal have.

På en skole må klasseværelserne jo være det primære. Det er de rum, som eleverne skal lære noget i – men samtidig er sådan nogle rum jo til at være i. Man skal have det godt, føle sig oplagt, energisk og vågen. Og så hjælper det ikke noget, hvis man sidder med gråt gulv og nogle snuskede vægge, uden noget der liver op.

*Fra venstre: Peder Skyum-Nielsen, Poul Gernes, Georg Jansen og Vagn Skovgaard-Petersen.
Foto: Morten Aagaard, august 1993.*

I et klasseværelse skal man være vågen og veltilpas. Og derfor har jeg en række steder malet væggen bag ved tavlen citrongul. Det er en farve, men bliver vågen af – både som barn og som voksen. Og så er det en farve, der giver den maksimale kontrast til den sorte farve: Tænk bare på, hvordan den kontrast udnyttes på trafikskilte-
ne .. Sammensætningen af kulsort og gult, det er et meget kraftigt signal.

– Men læreren skal der også tages hensyn til, fortsætter Gernes: Han eller hun må jo også føle sig vågen i rummet. Men ikke på helt den samme måde som eleven. Læreren må gerne stå eller sidde og se mod en varmere farve. Så på bagvæggen i mange klasserum har vi malet kromgul, orange og laks. Næsten sådan som dameundertøjet var i gamle dage .. Men der må en lille smule kold rosa til, for at tage det lidt lumre der ellers kan komme og forstyrre.

På gange og i trapperum må der være nogle andre farver. Børnene og lærerne skal jo kunne mærke, at nu er det andre funktioner det gælder. Så dér arbejder vi tit med den hvide bund, og med blå og grønne farver. Det giver en god kontrast til klasseværelserne, med deres gule og rosa.

Men det er meget vigtigt, at der bliver brugt rene farver. Det skal være spektral-farver. Det vil sige den slags farver, som man kan se, når sollyset flækker i farve-grupper ved at gå gennem et prisme. Spektralfarverne har nemlig rene bølger. Det er de mest farvestrålende og harmoniske – og energioverførende.

Det er anderledes med for eksempel okker, mosgrøn, beige og lignende. De farver kaldes også tertiære farver. De er blandede af flere bølger og har derfor ikke den samme energioverførende virkning. Mellembrown er en dårlig farve til et skolemiljø. Den får ikke mennesker til at føle sig veloplagte og godt tilpas. Den giver tryghed, men ikke kvikhed. Og alligevel har man jo brugt den – gennem århundreder.

– Ja, Poul er perfektionist med farverne, bemærker Georg Jansen. Dér kan jeg slet ikke være med; jeg er farveblind!

– Til gengæld har du en omhu og perfektion med bogstaverne, som jeg har sat pris på i årevis, replicerer Gernes. Det er svært at koncentrere sig og male, når man står i gennemtræk højt oppe på vaklende stiger, og når børnene og lærerne hele tiden vrimler forbi.

For Georg Jansen er kærligheden til bogstaver og til skønskrift ikke af ny dato. Han har holdt af smukke bogstaver i årevis:

– Men det tog først rigtig fart i 1950'erne, fortæller Jansen. Min søn skulle have et dokument til en skattejagt. Og så måtte det jo være med de rigtige gamle bogstaver! Jeg tog ind på Den Grafiske Højskole, lånte nogle bøger om det, og begyndte så småt at udvikle min egen skrift.

Det var en ren fritidsbeskæftigelse dengang. Jeg havde mit daglige arbejde som tjenestemand i Toldvæsenet. Det havde jeg haft i masser af år. Men i fritiden skrev jeg blandt andet digte, festskrifter og vandrefortællinger. Og et bind med Bjergprædiken blev det også til.

Georg Jansen viser nogle af sine bogarbejder frem, og fortæller videre om selve teknikken:

Matthæusgades Skole. Foto: Kirstine Theilgaard.

– På skolerne bruger jeg en pensel. En bred pensel. Og det er vigtigt så at sige »at lade penselen bestemme«. Jeg trækker bogstavet igennem én gang – og så *skal* den streg være færdig. Stregen skal stå helt skarp i kanterne. Det er også vigtigt at skrive rytmisk, at man har bevægelsen og penselføringen i kroppen. Jeg har undervist på AOF, og nogle af Pouls elever på Akademiet. Men det er egentlig kun få, der har den motorik, der skal til.

– Det er også vigtigt, hvad det er for nogle tekster man skriver i skønskrift, fortæller Jansen. Det skal være nogle, som man selv synes er virkelig vigtige. For hvis ikke man er helt optaget af teksten – og af det den siger – så bliver resultatet sjældent godt. Det skal altså dreje sig om noget væsentligt. Og samtidig skal teksten være mundret.

– Ja, den skal være kort, supplerer Poul Gernes. Også for at der kan være plads til den, dér hvor vi maler! Det er jo nogle bogstaver, som fylder.

Georg Jansen forklarer, at han har samlet på gode korte sætninger i mange år: – Det er sådan en åre, noget der har ligget i min familie. Et eller andet musikalsk, i forhold til sproget.

Vi tager en af de sætninger, Gernes og Jansen har anbragt i elevkantinen på Ordrup Gymnasium: KORTHED ER VIDDETS SJÆL.

– Ja, det er jo en rigtig klassiker, forklarer Jansen: På engelsk hedder det BREVITY IS THE SOUL OF WIT. Og den formulering står i anden akt af Shakespeares »Hamlet«. Kortheden spiller jo også en rolle i det, vi skriver på væggene.

Et andet eksempel fra Ordrup er MAN KAN OGSÅ FORTRYDE AT MAN HAR FORTRUDT. Det er vist én af mine egne – selv om det tit er svært at sige præcis, hvor man har teksterne fra. Og så er det jo en sætning, der bryder med alt det konforme: Den fikserer ikke tanken på samme måde som for eksempel vendingen om, at MAN SKAL ALDRIG SIGE ALDRIG. Når man véd, 'at man altså også godt kan fortryde det at man har fortrudt' – så er ens tanke levende og fri på en helt anden måde.

Det er noget, vi lægger vægt på i vores tekster: at man studser over dem og bliver overrasket. Derfor kan jeg også godt lide en af dem, der står på Matthæusgades Skole i København: ALT ER NYT I BEGYNDELSEN .. Den stiller ens opfattelse åben. Sindet indstiller sig dér, i et godt og vågent balancepunkt.

– Ja, dér kan man se, hvordan teksten og udsmykningen virker sammen, siger Gernes. For det er den samme vågenhed og veloplagthed, den samme energi-tilstand, vi går efter i dekorationen.

Gernes beretter, hvordan hans udsmykninger bliver til: Vi er som regel nogle stykker, og arbejder gerne kollektivt og uden navns nævnelse. For det er selve udsmykningen og dens løftende virkning på funktionen .. Det er dét, det drejer sig om. Så det er altså »malerfirmaet Gernes«, der er i gang: mig selv og min kone, og skiftende hjælpere. Det har tit været elever fra Kunstakademiet. Så vi fortsætter de gamle værkstedstraditioner.

Men det store malerarbejde på væggene rører vi ikke: Det er noget med faglige grænser. Og vi er ikke ude på at tage håndværksarbejdet fra nogen. Men vi blander os da i, hvad det er for nogle farver, der kommer på væggen ..

– Ja, det er Poul, der bestemmer! – slår Jansen fast.

– Så selve dekorationen, fortsætter Gernes, den foregår med klodser, som vi har forsynet med en skumgummibelægning. Vi kalder dem dutter. Dutton kan suge maling op til cirka ti aftryk. Og så begynder vi i hjørnerne og bliver ved, indtil blomsterranken, ornamentet eller hvad det nu er, fylder hele væggen. Ofte sker der det, at sidste mellemrum er for lille til endnu et aftryk. Derfor plejer vi til sidst at dyppe yderste spids af en finger – og så sætte en lille prik. Det er for at fortælle: »Vi véd det godt ..«.

På den måde har vi både skabt noget, der er ordentligt og rent i linjerne – og noget, som tydeligt er lavet af mennesker. Det er meget vigtigt, at man kan se: Dette her er altså hånd-gjort. På den måde sætter vi liv i mange af de miljøer, som er blevet skadet af alt det rationelle og industrialiserede.

– Det er et stykke dansk kunst vi laver, understreger Gernes. Jeg tror ikke på det internationale i billedkunsten. Billeder og dekorationer og al kunst skal blive til lige på sit bestemmelsessted, afstemt efter forholdene dér.

Georg Jansen karakteriserer sin skrift som en modernisering af de karolingiske minuskler fra omkring år 800: – I Midt- og Mellemeuropa, der er de verdensmestre, rent teknisk, i at kalligraferer eller skrive skønskrift. Men det er nogle andre bogstaver, de skriver. Mere dekorerede og slyngede – og mere mekaniske i det. Der er ikke dette .. fri og hånd-gjorte, som vi foretrækker.

Matthæusgades Skole. Foto: Kirstine Theilgaard.

– Det er også nogen særligt, siger Jansen, at vi har ‘den lille underfundighed’ med os. Tag for eksempel en tekst som UNDER HAVET MØDES ALLE ØER. Den har humoren med, det forsonlige – samtidig med at den handler om noget alvorligt. Jeg tror, det er noget specielt dansk eller nordisk: at vi blandet lidt humor i .. at vi kan være alvorlige, uden at blive højtidelige.

– Det er ikke til at sige, *hvor* det har været sjovest eller bedst at forny en skole, vurderer Gernes: Dér vil jeg sige som Storm P.s Archimedes; »HVER GANG!« – For det er noget helt særligt, hver eneste gang vi står over for en opgave. Så er det kun dén, det gælder – uanset at vi har været i sving sammen mange gange før.

Indtil sommeren 1993 har Poul Gernes og Georg Jansen fornyet omkring 12 skoler med tekster og dekorationer. I Jylland er det Himmerlands Gymnasium, Århus Katedralskole (nogle trappegange i et nyt byggeri), og Stolpegårdsskolen i Aalborg (et enkelt klasseværelse). Hovedstadsområdet er i højere grad blevet livet op, med Hellig Kors Skole, Husum Skole, Matthæusgades Skole, Ordrup Gymnasium, Tingbjerg Skole (ét klasseværelse), Hjortespring Skole i Herlev – og så Marielyst Skole i Gladsaxe, hvor hele samarbejdet begyndte. Lidt længere fra Storkøbenhavn har Haslev Håndværkerhøjskole fået sin udsmykning. Ligesom Nexø Skole på Bornholm i flere omgange er blevet dekoreret.

Også Jansen finder, at det har været herligt, hver gang. Og han fremhæver det spændende i, sammen med lærere og elever, at finde frem til netop de tekster, der skal bruges på netop dét sted: – Teksten DER ER EN TID TIL ALTING ... ISÆR

TIL GLÆDEN, hed for eksempel ikke sådan til at begynde med. Jeg havde først Prædikerens seks ord stående på en liste til Mættæusgades Skole. Men da inspektøren så den formulering, udbrød han: »Ja, især til glæden!« Og sådan blev dén ny formulering til.

På samme skole fik viceinspektøren skrevet: KOMMER TID, KOMMER RÅD – lige over det sted, hvor han sidder med skolens regnskaber. Og den pædagogiske refleksion kom med på Matthæusgades: For over udgangen fra lærerværelset skulle jeg skrive HVAD VIL VI? .. som lærerens spørgsmål, når han går ud til en time. Og over indgangen til lærerværelset skulle der stå: HVAD NÅEDE VI? .. Et meget godt spørgsmål at konfrontere sig med, når man vender tilbage fra undervisningen.

Væggen på skoleinspektørens kontor fik også sit særlige skriftord: Inspektør Lars Bjørner holder nemlig meget af Grundtvig og hans livssyn. Så ET JÆVNT OG MUNTERT VIRKSOMT LIV PÅ JORD skulle stå foran Bjørner på væggen, når han løftede blikket fra sit skrivebord.

– Jeg har ikke noget motto, siger Poul Gernes. Men jeg vil selvfølgelig noget med mit arbejde og med min kunst. Jeg vil bryde med den meget personfikserede kunst, og med den kunst, der bare sigter på, at den skal købes og sælges.

Det eneste socialt og kunstnerisk relevante er efter min mening at skabe udsmykninger, malede eller skulpturelle dekorationer, til en bestemt arkitektur. Gennem farverne kan man stimulere det ubevidste, og dermed kan man fremme det, der skal foregå i de enkelte miljøer.

På den måde kan jeg bidrage til at resocialisere fanger, til at gøre hospitalspatienter gladere og mere raske – og til at få skolemiljøer gjort mere levende, smukke og energiske.

Der er ikke tvivl om, at det er lykkedes for Poul Gernes og Georg Jansen: at gøre mange skolemiljøer bedre at lære og at være i. Ordrup Gymnasium undgik, i 1989 og 1990, ikke blot den truende nedlæggelse. Efter at Poul Gernes havde forskønnet skolen, gik meget færre elever ud af gymnasiet før tiden. Ordrups frafaldsprocent faldt til under halvdelen af landsgennemsnittet!

Sammen har Poul Gernes og Georg Jansen ydet en helt usædvanlig indsats for at gøre mange skolars rum bedre at være i. Derigennem har de også gjort sig selv til de største nulevende leverandører af skoleinskriftioner – hvilket læseren vil bemærke, når *Skolens bevingede ord* om et år eller to udkommer.

Efter Palads-biografen, skolerne, fabriksbygningerne m.m.m. har Poul Gernes fået mod på at dekorere en hel by! Det gør han efter planerne i Helsingør – og siden i Nexø. For skolens skyld må man håbe, at det enestående samarbejde mellem rumkunstneren og kalligrafen bliver ført videre.

Måske under det motto, som Georg Jansen vedgår, han har:

ALDRIG FÆRDIG, ALTID PÅ VEJ.